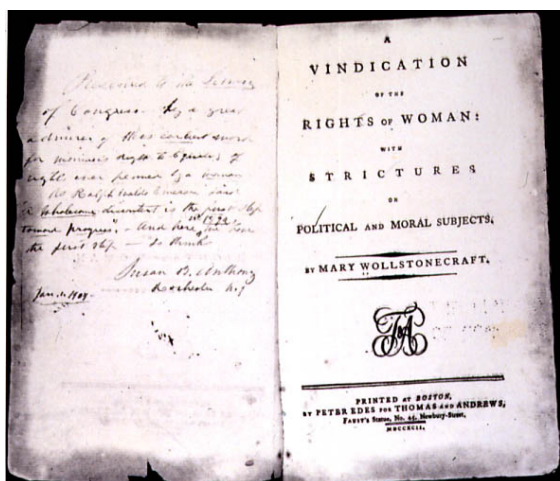

L'OMBRA DEL SEGLE DE LES LLUMS: EL FEMINISME IL·LUSTRAT

Joan Carles González Caldito

Professor secundària

Primera edició impresa de *A Vindication of the Rights of Woman* de Mary Wollstonecraft.

Sovint escoltem a les aules que la Il·lustració és un dels períodes més intel·lectualment revolucionaris de la història que va estendre les seves idees filosòfiques i polítiques per Europa des de mitjan s. XVII al XVIII, amb l'objectiu de millorar la vida humana mitjançant a la raó, la ciència i l'educació. En certa manera, es fa difícil no defensar que va ser un moment històric amb aquestes característiques si pensem en les seves conseqüències: grans avenços en les ciències i les matemàtiques i les revolucions americanes i franceses que van redactar, per primer cop, drets humans universals a la *Declaració dels Drets de Virgínia* durant la Revolució Americana o la *Declaració dels Drets de l'Home i el Ciutadà* de la Revolució Francesa.

Les declaracions definien els drets personals i els de la comunitat, a més dels universals, establint els principis d'una societat fonamentada en una nova legitimitat oposada a les pràctiques de l'Antic Règim. Fruit de la Il·lustració, les Declaracions enumeraven els drets naturals i inalienables dels quals disposava cada home i ciutadà, independentment del monarca: la llibertat, la propietat, la seguretat i la resistència a l'opressió esdevenien els drets fonamentals, invertint així els principis de la sobirania de l'Antic Règim. Tota una revolució que va ser possible gràcies a les idees il·lustrades d'autors com Locke, Voltaire o Rousseau, entre d'altres, en la mesura

en que les seves idees, sustentades en la raó per tal d'alliberar a l'home de l'opressió, van esdevenir lleis fonamentals: les revolucions modernes van fer que el somni del Segle de les Llum esdevingués realitat. Però aquestes declaracions contemplaven la totalitat de la societat? Què succeïa amb els esclaus? I amb les dones? Si bé l'esclavitud va ser abolida a França per la Convenció Nacional el 4 de febrer de 1794, les llums de la Il·lustració sovint abocaven a l'ombra a la dona, provocant que quedessin fora de les declaracions dels drets humans. Intentar demostrar perquè les dones van quedar fora de les declaracions ens portaria molts i llargs assajos, motiu pel qual ens hem volgut centrar en un dels autors més emblemàtics del Segle de les Llum i considerat per Kant com "el Newton de l'ordre moral": Jean Jacques Rousseau.

Rousseau defensava que la naturalesa de l'home és bona i que aquesta és corrompuda només per la societat, motiu pel qual el filòsof francès va defensar a *l'Émile, ou de l'éducation* (1762) que els nens havien de ser educats a través dels seus interessos i no per l'estricta disciplina que se'ls imposava. Rousseau, però, era més aviat un filòsof polític que no pedagog, i a través de *l'Émile* va atacar al sistema educatiu de la seva època defensant que els nens necessitaven «*més llibertat i menys imperi*» per tal de fer-se a ells mateixos. Però cal parar atenció, perquè quan Rousseau parlava dels nens ho feia explícitament, ja que l'obligació de les nenes era diferent: les nenes havien de servir als nens, és a dir, les dones eren un complement dels homes. Així ho explicava Rousseau quan escrivia al llibre cinquè de *l'Émile* que les nenes han «*d'agradar [als nens], ser-los útils, fer-se estimar i cuidar-los, educar-los quan són nens i cuidar-los quan són grans, aconsellar-los, consolar-los i fer-los grata i suau la vida*», construint la seva tesis educativa i filosòfica a partir del prejudici masclista segons el qual la dona està destinada a obeir a l'home perquè aquesta sovint està carregada «*de vicis i sempre de defectes, des de molt d'hora ha d'aprendre a patir fins a la injustícia i a suportar els greuges del seu marit sense queixar-se*». D'aquesta manera, el filòsof francès sostenia que la dona és un ésser amb poca profunditat perquè la seva «*és una raó pràctica que els fa trobar molt hàbilment els mitjans d'arribar a una objectiu conegut, però que no els deixa trobar aquest*

objectiu», motiu pel qual la nena havia de ser educada en la superficialitat. En conseqüència, la nena no havia de saber llegir, o en el millor dels casos, mai havia de ser més avançada que el nen perquè «*per a què necessita una noia saber llegir i escriure tan aviat? Té casa ja que governar?*». En definitiva, defensava Rousseau, la biblioteca de les nenes només havia de contenir dos llibres: *Les Aventures de Télémaque*, de François Fénelon i *Les comptes fêtes* de Bertrand-François Barrême, lectures que limitaven el programa d'estudis de la dona a aprendre el bàsic de la lectura, l'escriptura i el càlcul per tal de poder portar l'economia casolana i ser una bona eina d'ajut al marit. En resum, la filosofia de Rousseau, que va ser un dels pilars fonamentals de la Il·lustració, va ser també un dels camps de conreu d'una ideologia filosòfica masculista que enviaria a la foscor a la dona perquè la deixaria fora dels ideals il·lustrats i, en conseqüència, fora dels drets humans.

Les crítiques més mordaces contra Rousseau van provenir de l'escriptora feminista Mary Wollstonecraft, qui defensava *A Vindication of the Rights of Woman* (1792) que les dones no són per naturalesa inferiors a l'home, sinó que semblen ser-ho perquè no reben la mateixa educació. Si bé compartia les idees polítiques de Rousseau i admirava la seva escriptura i la seva influència, Wollstonecraft s'oposava diametralment a l'argument del filòsof francès sobre la dona i l'educació que aquesta havia de rebre, defensant que les dones posseeixen la mateixa capacitat innata per la raó i l'autogovern que els homes però que la seva ignorància i malícia era un producte de l'educació que rebien, i comparava la condició de les dones amb els esclaus perquè la seva situació social les col·locava en la mateixa posició. En aquest sentit, Wollstonecraft assenyalava que «*les desigualtats entre els homes i les dones són tan arbitràries com les referides al rang, la classe o els privilegis; totes aquelles que el racionalisme il·lustrat havia criticat i identificat*», motiu pel qual assegurava que «*fins que no s'eduqui les dones de manera més racional, el progrés de la virtut humana i el perfeccionament del coneixement rebran frens continus*». Així, la filòsofa britànica va generar una crítica feminista sobre la cultura de la seva època argumentant que aquesta fomentava la debilitat femenina, produint dones allunyades de la seva naturalesa. Aquestes idees van ser explicades per la seva filla, Mary Wollstonecraft Godwin – o Mary Shelley, nom que adoptà després de casar-se – a través de la seva famosa novel·la *Frankenstein*, segons la qual el monstre, que és una creació de l'home, evidencia com el sentiment de sofriment derivat de la discriminació i el rebuig modifica la seva conducta. La situació del monstre lliga íntimament amb la de la dona en la mesura en que tant la dona en la societat real com el monstre en la ficció s'adonen que són un producte de l'home contra natura perquè han estat educats en la ignorància i la discriminació, essent rebutjats constantment de la vida pública. Així, lluny de ser

una mera obra contra el científicisme, *Frankenstein* és una crítica feminista a la societat i a la situació de la dona de la seva època i a l'educació que aquestes rebien, una novel·la que explica les idees filosòfiques de Mary Wollstonecraft a través de l'expressió estètica.

La Il·lustració va permetre il·luminar allà on hi havia fosc donant un gran impuls a les ciències, al mateix temps que va ser la condició de possibilitat de les revolucions que han constituït les nostres societats actuals. Sembla evident que per explicar-la ens apropem a diversos autors il·lustrats com Rousseau, ja que defensaven societats fonamentades en la llibertat individual i, per tant, oposades a l'Antic Règim. No obstant, aquests models de societat sovint abocaven a la dona al més alt menyspreu considerant-la inferior a l'home, motiu pel qual finalment no van ser considerades a les declaracions americana i francesa. Podem concloure que la llum de la Il·lustració va generar enormes ombres sobre les dones enfosquant posteriorment la seva realitat, fent inevitable que davant d'aquesta situació les filòsofes conreessin el sentiment igualitarista del feminisme i lluitessin per no quedar excloses dels drets i llibertats i de l'accés a l'educació, lluita que a dia d'avui continua. Així, si avui volem parlar del Segle de les Llums, estem obligats a parlar també de la lluita pels drets de les dones i, per tant, incloure als nostres currículums educatius a filòsofes com Wollstonecraft o Shelley, pensadores que formen part de la nostra tradició filosòfica tant com Kant o Rousseau, malgrat estar sovint a l'ombra del Segle de les Llums.

Bibliografia

- ROUSSEAU, JJ (2019): *Émile, ou de l'éducation*. Wikisource [Llibre en línia]. [Data de consulta: 20 d'agost de 2019]
- SHELLY, M. (2007): *Frankenstein o el moderno Prometeo*. Ed. Susan J. Wolfson. Nueva York: Pearson Longman.
- WOLLSTONECRAFT, M. (2009): *A Vindication of the Rights of Woman*. Ed. Deidre Shauna Lynch. 3rd ed. New York: W. W. Norton and Company.

